

Яцула Т.В.,

доктор педагогічних наук,
професор кафедри педагогіки, психології
й освітнього менеджменту
Херсонського державного університету,
м. Херсон

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДОЗВІЛЛЯ ШКОЛЯРІВ

Сучасні соціокультурні процеси у світі, які справляють вагомий вплив на освітню галузь зумовлюють необхідність змістового поглиблення, пошуку і застосування нових форм і методів підготовки майбутніх учителів до виховної роботи з школярами, зокрема у сфері їх дозвілля.

Особливостями дозвілля в сучасних умовах існування суспільства стає поширення масової культури завдяки ЗМІ, що робить дозвілля людини беззмістовним, стандартизованим. Фіксується комерціалізація культурно-дозвіллєвих установ що, у свою чергу відображається в програмах, спрямованих на «безтурботне» проведення часу, на втрачання інтелектуально-творчого сенсу. Серед дозвіллєвих установ переважають кафе, бари, інтернет- і фітнес-клуби та інше. Громадяни, які не в змозі відвідувати зазначені установи, спостерігають таку форму проведення дозвілля в художніх фільмах (майже кожен з яких демонструє ту або іншу форму), телепередачах, рекламних пропозиціях тощо. Як відзначають соціологи [5;6], з одного боку, зростає кількість пропозицій індустрії дозвілля, з іншого – практично всі пропозиції мають за мету комерційний прибуток, несуть розважальний, рекреаційний характер. Індустрія дозвілля через репрезентацію в ЗМІ виробляє потребу в розвагах і бездіяльному способі життя.

Важливою особливістю дозвілля дітей і молоді сьогодення, за нашим висновком, є нові специфічні форми проведення дозвілля, наприклад, комп'ютерні ігри, нічні клуби, дискотеки та ін. Усе активніше входить у простір наукових досліджень соціології поняття «субкультура дозвілля». Композиторами пишеться спеціальна музика для відпочинку молоді, створюються відеокліпи. Існує індустрія молодіжного дозвілля, що у свою чергу формує певні цінності. Нове покоління вже не може жити нормами старших, які також стають активними споживачами дозвіллєвої індустрії молоді: перегляд фільмів, слухання молодіжної музики з відповідними відеокліпами тощо.

Завдяки інформаційному впливу школярі опиняються у владі стереотипів, що нав'язують модель проведення вільного часу. Засоби масової комунікації, медіа-ресурси, з одного боку, заповнюють час дозвілля, з іншого – продукують уявлення про кращі варіанти його проведення. Телебачення, комп'ютерні ігри,

спілкування й розваги в мережі Інтернет впливають на зміст, форми, методи проведення дозвілля. При цьому творчий саморозвиток перестає розглядатися як можлива сфера дозвілля підростаючого покоління.

Динамічні зміни в засобах комунікації змінюють звичні практики спілкування. Новий інформаційний простір надає специфіку спілкуванню, особливо серед молоді.

Разом із цим слід зазначити, що не тільки зовнішні фактори спрямовують зміст, форми дозвілля школярів. Внутрішній світ особистості має важливе значення для вибору тієї або іншої форми дозвілля. Чим вище духовний стан особистості, тим більш різноманітним є її вибір, що передбачає розширення якісного використання новітнього інформаційного простору. Саме ці школярі створюють співтовариства, групи зі спілкування, презентації тощо й обмінюються ними в мережі Інтернет. Наприклад, аналіз контактних груп спілкування в мережі Інтернет свідчить про творчий саморозвиток особистості за допомогою співтовариств такої спрямованості: «Подорожі», «Прикрась свій світ», «Це – цікаво», «Фотографія як мистецтво», «Віршів прозорих переливи», «Літературна Галактика», «Вчимося малювати» та інші.

Аналізуючи особливості дозвілля дітей та молоді, ми зважали на те, що зміни в суспільному житті, безумовно, внесли зміни в інфраструктуру часу дозвілля. Але, зважаючи на надбання попередніх років та особливості сучасності, можна спроектувати таку організаційну модель дозвілля, яка б, з одного боку, задовольняла потреби дітей та молоді, з іншого – сприяла їх особистісному розвитку.

Дозвілля школярів є динамічною системою задоволення потреб особистості, що знаходиться під впливом соціокультурних умов життя. Комерціалізація суспільства негативно впливає на особистісний розвиток школярів під час дозвілля, спрямовує їх на стереотипи у використанні часу дозвілля, на розваги замість духовного розвитку. Саме тому підготовка майбутніх учителів до взаємодії зі школярами в зазначений час стає актуальною проблемою педагогічної освіти і потребує теоретичного й методичного обґрунтування її вирішення.

В основу нашої концепції покладено ідею культури особистісної взаємодії вчителя з школярами як певного стану готовності до організації їхнього дозвілля. Під організацією дозвілля ми розуміємо процес планування та реалізації мети, завдань, форм, методів взаємодії зі школярами у сфері дозвілля, спрямований на особистісне зростання суб'єктів зазначеного процесу. Культура особистісної взаємодії як складова професійно-педагогічної культури вчителя забезпечує успішність взаємодії зі школярами, трансляцію власного світу цінностей у їхню спільноту шляхом діалогічного, полілогічного спілкування.

Культура особистісної взаємодії є інтегрованою єдністю мети, принципів, структурних компонентів, функцій, механізмів її розвитку у процесі опанування майбутніми вчителями змістом дисциплін психолого-педагогічного циклу та під час позааудиторної роботи. Зміст структурних компонентів

культури особистісної взаємодії — мотиваційно-ціннісно-смысловий, когнітивно-методологічний, операційно-діяльнісний, індивідуально-творчий, — зумовлений особливостями взаємодії зі школярами у сфері дозвілля та тенденціями щодо особистісно-професійного зростання майбутнього вчителя. Основою особистісної взаємодії із школярами є соціокультурна специфіка часу дозвілля, яка знаходить відображення в особистісних структурних компонентах їх суб'єктності: цінностях, потребах, інтересах та ін. Особистісно-професійне зростання майбутнього вчителя пов'язується нами зі смисложиттєвим самовизначенням у педагогічній діяльності, усвідомленим становленням до взаємодії як цінності особистісного становлення і відповідно до саморозвитку професійно важливих якостей майбутнього вчителя.

Формування культури особистісної взаємодії студентів вищих педагогічних навчальних закладів здійснюється шляхом збагачення особистісних смислів педагогічної діяльності смисложиттєвим самовизначенням, розвитком особистісних якостей та моделюванням особистісно орієнтованої діяльності у сфері дозвілля школярів.

Здійснення дослідження на основі таких концептуальних підходів дає змогу розглядати процес професійно-педагогічної підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до організації дозвілля школярів як педагогічну систему, будова і функціонування якої ґрунтується на системному, діяльнісному, культурологічному, аксіологічному, акмеологічному, синергетичному підходах з властивими їм особливостями.

Процес розвитку особистості у сфері дозвілля ми пов'язуємо перш за все з особливостями спілкування, взаємодії як особистостей, так і груп.

У дозвіллевому спілкуванні, у взаємодії людей здійснюється узгодження цінностей, норм, ідеалів, почуттів, настроїв і всіх інших атрибутів світу людини, зокрема, школярів. У цьому процесі відбувається зміна властивостей як суб'єктів взаємодії, так і об'єктів узгодження (цінностей, норм і т.д.).

Зазначимо, що дозвіллезе спілкування в сучасних соціокультурних умовах значно розширює особистісний світ школярів, які пізнають не тільки цінності буття, а й негативні явища, здатні вплинути на антиціннісні орієнтації молоді (прагнення до влади будь-якою ціною, агресивність, зневажливість до інших тощо). Без спонукання до власного аналізу соціокультурних реалій дозвілля, його впливу на особистісне становлення школярів педагогічні працівники втрачають особистісний вплив (як референтної особи) на розвиток школярів. Виховання в цьому випадку отримує формальний або стихійний характер.

Взаємодія вчителя зі школярами у сфері дозвілля з метою розвитку особистості передбачає перш за все розуміння її внутрішнього світу, сприйняття його як даності

Діалог припускає, що дві системи починають утворювати певний загальний простір і часову тривалість, створювати єдине «спів-буття», у якому вплив припиняє існування, поступаючись місцем просторово-тимчасовий

єдності двох систем. У діалозі оперують більш глибоким індивідуально-смісловим змістом суб'єктивної сфери людини як відкритої системи [2, с.128].

За своєю природою діалог передбачає бажання і здатність вийти за межі власної культури і вжитися, проникнути почуттями в чужий контекст сприйняття світу [3, с.70].

Отже, через діалог учитель з'ясовує смислові конструкти, які є суттєвими для школярів, моделює програму взаємодії, що надає можливість спрямовувати особистісний розвиток школярів у ціннісно-смісловому напрямі.

У процесі діалогічної взаємодії в просторі дозвілля субкультури педагогів і учнів проникають одна в одну, збагачуються значеннєвими моделями, узгоджуються в системах цінностей.

Узагальнення викладеного матеріалу дозволяє говорити про те, що особистісна взаємодія вчителя з дітьми в розглянутому середовищі життєдіяльності дитини являє собою поліпросторове (Н.Б.Крилова) спілкування, у якому зустрічаються культурні практики дорослого і дитини, поєднуються різні культурні середовища. Самовизначаючись у субкультурних контекстах спілкування, педагог (учитель) орієнтується на основні (константні, вічні) культурні цінності, намагаючись «заразити» підлітка своєю установкою і світоглядом [4, с.171].

А.Бандура вважає, що поведінка людини не керується тільки певними внутрішніми, психічними силами або тільки впливом зовнішнього середовища. Вона містить також когнітивні структури та визначається взаємним детермінізмом. Переживання й очікування особистості, її віра і самосприйняття детермінуються впливом оточуючих людей, подій, враженнями від заохочень і покарань, успіхів і невдач і стають причинами її поведінки. А. Бандура пише: «Значною мірою саме за допомогою своєї поведінки люди й усвідомлюють навколишні умови, що впливають на їхню поведінку. Переживання й досвід, яке породжуються поведінкою, також почасти визначають, ким стає індивід і що він може зробити, що, безумовно, впливає на його подальшу поведінку» [1, с.22].

На підставі зазначеного зроблено висновок, що у сфері дозвілля школярів повинна бути така доросла людини, яка в змозі особистісно впливати на шлях особистісного розвитку школярів, створювати ті умови, що сприяють збагаченню досвіду школярів ставленням до загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел:

1. Бандура А. Теория социального научения / [Пер. с англ. под ред. Н.Н.Чубаря] — СПб.: Евразия, 2000. — 318, [1] с.: табл.
2. Болотова А.К. Психология организации времени. —М.: Аспект Пресс, 2006. — 254 с.

3. Гусинский Э.Н. Введение в философию образования: Для использования в учеб. процессе со студентами пед. специальностей / Э.Н. Гусинский, Ю.И. Турчанинова М. : ЛОГОС, 2000 – 221 с.

4. Крылова Н.Б. Культурология образования М.: Народное образование, 2000. – 272с.

5. Понукалина О.В. Досуг в обществе массового потребления: концептуальные рамки исследования /О.В.Понукалина // Известия Саратовского университета, Сер.: Социология. Политология. – 2009. – Вып.: 1, - С.23-27

6. Цимбалюк Н., Яковенко Ю. Еволюція дозвілля в контексті соціологічних категорій // Психологія і суспільство. – 2004. – №2. – С.16-20.